Fafo

Maktforhold i app-basert matlevering

Refleksjoner fra min doktorgradsavhandling

Kristin Jesnes

Fafo Østforum, 19. juni 2025

Fra studenter til rumenske kriminelle

- I dag skal jeg ta dere gjennom hvordan vi har gått fra en situasjon hvor mange studenter hadde dette som en ekstrainntekt ved siden av studie
- **Til** den situasjonen vi er i nå hvor NRK har avslørt at rumenske kriminelle aktører organiserer matbud i Oslo via Wolt og Foodora.
- **Så** hvordan havnet vi her?

Frifagbevegelse, 28.11.2020

Hva har skjedd de siste 10 årene?

- Foodora etablerte seg i Norge i 2015
  - Foodora startet som en matleveringstjeneste hvor du kan bestille mat fra mange restauranter hjem til deg via en app
  - Maten ble levert av sykkelbud som i starten var fast ansatte, men med «marginale deltidskontrakter» (typisk 10 t/uke, timeslønn)
- Arbeidstakerstatus muliggjorde fagorganisering
- Organiserte seg i Norsk Transportarbeiderforbund → senere Fellesforbundet
- Intervjuer med bud i 2018: studenter og andre, fornøyde med ekstrainntekt
- **Men** også opptatt av lav lønn, endringer i appen påvirket arbeidsvilkår
- Streik for tariffavtale: #Rosastreiken (høsten 2019):
  - Fikk stor medieoppmerksomhet
  - Varte i 5 uker

Tariffavtale – stor seier!

- Bedriftsavtale som omfattet alle sykkelbud (ca. 600 ansatte)
- Viktige gjennomslag:
  - Lønnstillegg
  - Kompensasjon for eget arbeidsutstyr
  - Vintertillegg
  - Avtalefestet pensjon (AFP)

Avtalen har blitt reforhandlet flere ganger etter 2019

Virke som part på arbeidsgiversiden

Hvorfor var dette så spesielt?

- I motsetning til andre plattformvirksomheter var budene fast ansatte, ikke selvstendige.
  - Muliggjorde fagorganisering.
  - Viste at fleksibilitet og faste ansettelser er forenlig.
- I motsetning til i andre land organiserte budene seg i en tradisjonell fagforening.
  - Fellesforbundet sine økonomiske muskler -> 5 uker lang streik v. log out aksjoner i utlandet
- Foodora tilpasset seg den norske arbeidslivsmodellen med tariffavtale og medlemskap i arbeidsgiverorganisasjon.

Så kom pandemien…

- Wolt etablerer seg i flere norske byer: kun oppdragstakere som logger seg på og av appen og får betalt kun per levering.
- Foodora følger etter…
- Pandemien fører til flere bud
  - og nye bud er stort sett selvstendige oppdragstakere, og med varierte kjøretøy.
  - Virksomhetene leverer også matvarer fra egne lager.
- Da går vi fra en tariffavtale som dekket alle sykkelbud i Foodora -> konkurranse på lønn og arbeidsvilkår mellom virksomheter og internt i virksomheten Foodora.
- Bedriftsavtale er ikke nok – behov for en bransjeavtale.
- Skifte i analysen fra: «ja, plattformene lar seg integrere i den norske arbeidslivsmodellen» til «kanskje ikke like enkelt».

Endring i arbeidsstyrken

- Parallelt med høyere andel oppdragstakere så blir det flere arbeidsinnvandrere/flyktninger, færre norskfødte.
- Av 8000 varebud som jobber via plattformer i 2022 var kun 25 % født i Norge (SSB, 2023).
- Hvorfor er arbeidsinnvandrere overrepresentert?
  - Lavterskeljobb
  - En vei inn i arbeidslivet for de med få muligheter i det tradisjonelle arbeidsmarkedet
  - Lave kostnader ved å «onboarde» nye bud
  - Arbeid av transnasjonal karakter, fleksibilitet
- Endringen i sammensetningen av arbeidsstyrken er ikke er unik for Norge

Fafo Østforum

Start Nyheter Temasider Publikasjoner Seminarer Om oss

Utenlandsk arbeidskraft og app-basert matlevering

Faktaflak fra Fafo Østforum

Kristin Jesnes

Plattformarbeid innebærer å utføre oppdrag som formidles via en app, ofte uten kontakt med en fysisk sjef. Dette blir av mange sett på som en fleksibel mulighet til å tjene ekstra ved siden av studier eller annet arbeid. Samtidig er det også omdiskutert på grunn av usikre arbeidskontrakter og dårlige vilkår.

De første plattformvirksomhetene kom til Norge i 2014 med Uber, etterfulgt av Foodora i 2015. I begynnelsen var det en variert gruppe mennesker som tok slike jobber – studenter, arbeidsinnvandrere og andre som enten hadde utfordringer med å komme inn på det ordinære arbeidsmarkedet, eller som ønsket en ekstrainntekt ved siden av annen jobb eller studier. Plattformarbeid kunne tilby nettopp det.

Den største bransjen innen plattformøkonomien er i dag app-basert matlevering, der det estimeres at opptil 2,2 millioner personer har dette som jobb i Europa (Vandaele & Rainone, 2025). I Norge er det estimert at om lag 2000 personer jobber som varebud via en app, og kun 25 prosent av disse er født i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2023). Blant dem som har plattformarbeid som hovedinntekt, er det en klar overvekt av arbeidsinnvandrere (ibid.). Denne utviklingen samsvarer med trenden i andre europeiske land. Plattformene har vokst fram i de delene av arbeidslivet hvor atypisk arbeid er mer utbredt, organisasjonsgraden er lavere og tariffavtaledekningen svakere.

Omfang av plattformarbeid

I Norge utgjorde plattformarbeidere 1,5 prosent av arbeidsstyrken den siste måneden, men kun 0,1 prosent hadde dette som sin hovedinntektskilde (Statistisk sentralbyrå, 2023). Flertallet av plattformarbeidere jobber sjelden og tjener lite på dette arbeidet.

Det er utfordrende å måle omfanget av plattformarbeid gjennom tradisjonelle spørreundersøkelser, blant annet på grunn av uklare definisjoner og tilknytningsformer, og at mange plattformarbeidere er vanskelige å nå. Statistisk sentralbyrå sin definisjon inkluderer for eksempel utleie av egen bolig via Airbnb.

Flere faser i app-basert matlevering – er vi over i fase 3?

Fase 1. Oppstartsfasen, ok vilkår, tiltrekker seg arbeidskraft, fleksibel inntekt.

Fase 2. Algoritmene strammes til, flere bud, går fra timelønn til betaling per levering og bølger av mobilisering blant budene.

Fase 3. Mye utenlandsk arbeidskraft, kollektiv organisering blir mer utfordrende, risiko for sårbarhet og utnyttelse, og mange som utnytter.

Dilemma: vei inn i arbeidslivet, men med dårlige vilkår og risiko for utnyttelse.

Hvorfor blir kollektiv organisering mer utfordrende?

- Foodora tariffavtalen dekker i dag kun noen få sykkelbud
- Arbeidsinnvandrere har lavere organisasjonsgrad enn andre arbeidstakere pga. språk, lite kjennskap til fagforeninger.
- Budene har ikke et fast arbeidssted.
- Høy turnover.
- Klassifiseres som oppdragstakere (selvstendig næringsdrivende eller frilansere).

Pågående rettsak mot Wolt

Foto: K.Jesnes

Første rettsak innen plattformøkonomien i Norge

Første rettsak (i Norge) som vurderer styring via algoritmer

Rettsaken kaster også lys over arbeidsmiljølovens oppdaterte arbeidstakerdefinisjon

Så hva nå?

- Plattformvirksomhetene endrer strategier og vilkår kontinuerlig.
- App-basert matlevering kan forbli «et flytende felt» som er utfordrende å regulere og håndheve.
- Fagforeninger kan spille en rolle i både organisering av bud og forhandlinger av lønn og arbeidsvilkår, men det krever en ekstra innsats og ressurser.
- Plattformdirektivet kan bidra til at fagforeninger og Arbeidstilsynet får bedre innsyn i algoritmisk styring.

Power relations in app-based food delivery in Norway

Kristin Jesnes

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY AND WORK SCIENCE

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Så hva nå? I lys av siste ukers medieoppslag:

- Virksomheter har ansvar for hvordan de påvirker menneskerettigheter og arbeidsforhold i hele leverandørkjeden – og for å redegjøre for hvordan dette håndteres (Åpenhetsloven, 2022).
- Det som har kommet fram i mediene den siste uka utfordrer oss som forbrukere og ikke minst den norske arbeidslivsmodellen.

Power relations in app-based food delivery in Norway

Kristin Jesnes

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY AND WORK SCIENCE

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Kristin Jesnes
krj@fafo.no